

Ivan Peroš

KRIMSKI RAT

Krimski rat je najveći sukob u kojem su sudjelovale europske velesile još od vremena Napoleonskih ratova. Sukob je započeo 1853. godine, a službeno je završio tri godine kasnije na konferenciji u Parizu. Rat je smatran prvim „modernim“ ratom jer su u njemu korištena nova postignuća ratne tehnike koja su omogućila stvaranja novih taktika, a i potaknuo je i daljnja istraživanja ratne tehnike.

U ovom sukobu je sudjelovalo Osmansko Carstvo, Velika Britanija, Francuska i Pijemont na jednoj strani, i Rusko Carstvo na drugoj. U rat su poslani stotine tisuća vojnika, a pretpostavlja se kako ih je umrlo petina.

Rat je vođen zato što je Rusija željela uništiti slabo Osmansko Carstvo kako bi dobila kontrolu nad Bosporom i Dardanelima, i na tak način stekla kontrolu nad izlazom u toplo Sredozemno more. Francuska i Britanija nisu željele da se to dogodi jer bi se time poremetila osjetljiva ravnoteža snage koja se održava još od Bečkog kongresa 1815. godine, a i zato jer bi se time ugrozili francuski poslovni interesi u Turskoj, i britanski pomorski putevi prema Indiji i dalekom istoku.

Sukob koji je započeo ruskim napadom na podunavkse kneževine rezultirao je slanjem britanskog i francuskog ekspedicijskog korpusa na poluotok Krim gdje se nalazila glavna ruska pomorska baza Sevastopolj. Cilj je bio osvojiti tu bazu i onemogućiti Rusima da svojom crnomorskom flotom ugrožavaju opstanak Osmanskog Carstva. Za pobjedu u tom ratu saveznici su platili visoku cijenu. Veliki broj života je izgubljen na bojišnici, a još više njih zbog zaraznih bolesti. Rat je rezultirao velikim promjenama koje su nastupile u godinama nakon sukoba. Došlo je do promjenama u politici, reorganizaciji vojske i zdravstvenim reformama.

UZROK I POČETAK RATA

Sukob su potaknuli stalni pritisci cara Nikole I. na Osmansko Carstvo. Ruski car je ustao u obranu kršćanskih manjina u Osmanskom Carstvu, a i također se potaknuo problem čuvanja svetih mjesta. Glavni razlog tome je bilo to što je Rusija smatrala Osmansko Carstvo dovoljno slabim da ga se uništi i pripoji Rusiji. Sam Nikola I. ga je nazvao „bolesnikom s Bospora“. Francuska i Engleska nisu željele da dođe do poremećaja ravnoteže moći u Europi.

Iskra koja je izazvala rat planula je u Jeruzalemu, gdje je došlo do sukoba između ruskih ambicija vezanih za njihove pravoslavne štitićenike i francuskih interesa vezanih

za latinske (katoličke) svećenike i monahe.¹ Rusija je prvo nastojala uvjeriti britansku diplomaciju kako se treba prihvatiti nasljedstvo Osmanskog Carstva, ali istovremeno je u ožujku 1853. ruski car sultanu uputio ultimatum kojim je tražio uvođenje ruskog protektorata nad 12 milijuna pravoslavnih osmanskih podanika. Engleska i Francuska su ohrabrile sultana koji je u svibnju iste godine odbio taj zahtjev. Rusi su na to odgovorili napadom na podunavske kneževine Moldaviju i Vlašku u srpnju 1853., a Osmansko Carstvo je zbog toga Rusiji objavilo rat 23. listopada 1853. čime službeno počinje Krimski rat.

Prva pobjeda u ratu otišla je Rusima. Dana 30. studenoga 1853. tehnološki nadmoćnija ruska flota napala je osmansku flotu u luci u zaljevu Sinope. Nakon šest sati borbi cijela je osmanska flota bila uništena. Po prvi put Rusi su koristili eksplozivne topovske kugle što je prijetilo britanskoj pomorskoj nadmoći. Britanski novinari su senzacionalistički bitku nazvali „masakrom“ kod Sinope kako bi okrenuli javno mišljenje protiv Rusa. Velika Britanija i Francuska su poslale flotu u Crno more.

Nakon što su Rusi prešli Dunav i ušli u Bugarsku 20. ožujka 1854., i Francuska i Velika Britanija su objavile rat Rusiji 28. ožujka 1854. Također su formirale vojni savez 10. travnja 1854. i poslale diplomatske poruke caru zahtijevajući rusko povlačenje iz Vlaške i Moldavije do 30. travnja.² Rusi su odbili i 14. travnja počeli bombardirati Silistru na bugarskoj granici, jer su namjeravali nastaviti dalje prema Bosporu. Prvi pucnjevi su odjeknuli 22. travnja kada su britanski i francuski brodovi bombardirali rusku luku Odesu.

KRIMSKA BOJIŠNICA

Britanci su počeli slati svoje vojnike na istok 22. veljače 1854. i tako su nastavili do kraja travnja iste godine. Do kraja svibnja na Galipolju je bilo sakupljeno 18.000 britanskih i 22.000 francuskih vojnika. Ovaj, na brzinu sakupljeni, britanski ekspedicijski korpus bio je pod zapovjedništvom generala (kasnije feldmaršala) Fitzroya J. H. Somerseta, prvog baruna od Raglana, koji je bio štićenik Arthurs Wellesleya, prvog vojvode od Wellingtona. Korpus se sastojao od pet pješačkih divizija, jedne konjaničke divizije, 26 topova i ograničenog broj pomoćnih jedinica, sveukupno 26.000 vojnika. Francuzi su, s druge strane, imali četiri pješačke divizije, koje su bile dvostruko veće od britanskih, te osam i pol topovskih baterija.³

Barun Raglan je dobio zapovijed da štiti Carigrad od ruskog napada, ali mu je također rečeno kako bi trebao napasti Sevastopolj u slučaju ako Rusi prvi ne napadnu. U Sevastopolju se nalazila glavna luka ruske crnomorske flote i Britanci su smatrali kako bi njezinim uništenjem bila uklonjena prijetnja britanskoj nadmoći u istočnom Sredozemlju, i također bi to bila savršena kazna za osmanski poraz kod Sinope.

U sklopu s savezničkom strategijom, britanska i francuska vojska su se iskrcale kod Varne u Bugarskoj u lipnju. Napravljene su pripreme za daljnji napredak prema Krimu. Dok su se pravile te pripreme primjećeni su nedostaci u logistici i sanitarnim potrepštin-

1 *Povijest*, sv. 14, *Industrijalizacija i nacionalne revolucije (1848.-1871.)*, Europapress holding, Zagreb, 2007., str. 534.

2 Harold E. RAUGH, *The Victorians at war, 1815–1914: an encyclopedia of British military history*, ABC-CLIO, Inc., Santa Barbara, 2004., str. 111.

3 Harold E. RAUGH, *The Victorians at war*, str. 112.

nama, te je sredinom ljeta izbila epidemija kolere. Sa vojnim operacijama se nastavilo i savezničke snage su se iskrcale 14. rujna 1854. u Kalamitanskom zaljevu, južno od grada Eupatorije, i samo 30 milja sjeverno od Sevastopolja. Prema Sevastopolju se krenulo 19. rujna kada se sakupila cijela sila od 63.000 vojnika i 128 topova.

Rusi su nastojali zaustaviti napredovanje savezničkih snaga zbog čega je 20. rujna iste godine došlo do bitke na rijeci Almi. Prema rijeci sa sjeverne strane je išla blaga nizina, ali na južnoj obali rijeke su bile strme uzvisine koje su išle od 4.5 m do 90-150 m visine, i s kojih se moglo kontrolirati cijelo područje. Na zapadnom kraju ovog 9 km širokog područja brda (105 m visine) dodiruju Crno More. Tamo se nalazila stara tatarska utvrda koja nadzire ušće rijeke Alme. Sela Almatamack i Bourliouk na rijeci Almi bila su strateški važna jer su tu postojali prijelazi preko rijeke, pličine i mostovi, nakon kojih se moglo nastaviti na ceste koje su bile pogodne za prijevoz topništva.⁴ Treće selo na rijeci Almi Tarkhanlar, 2 km istočno od Bourliouka, je bilo previše uadaljeno da bi bilo od ikakve strateške važnosti.⁵ Knez Aleksandar Sergejevič Menšikov, zapovjednik ruskih snaga, imao je na raspolaganju 33.000 pješaka, 3.400 konjanika, 2.600 topnika i 116 topova. Od toga 20.000 vojnika i 80 topova je bilo istočno od uzvisine Telegraph (Telegraph Height), a ostalih 13.000 vojnika i 36 topova je pokrivalo područje zapadno od uzvisine do mora. Menšikovu je glavni cilj bio usporiti napredovanje savezničkih snaga barem tri tjedna dok ne stignu pojačanja.⁶ Svoj stožer je utvrdio na Kourgane Hill, istočno od poštanske ceste koju je ocijenio kao ključnu točku.⁷ Menšikov je ocijenio kako je teren uz more nepovoljan za vojne manevre i zato je kod sela Ulkul Akles, 1.6 km južno od ušća rijeke Alme, postavio samo jedan bataljun iz pukovnije Minsk, te samo jednu satniju u staru tatarsku utvrdu kako bi promatrala kretanje savezničkih snaga. Pretpostavlja se kako Menšikov nije sam pregledao teren nego se pouzdao u izvještaje svojih časnika. Bio je uvjeren kako položaj njegovih snaga zapadno od Telegraph Heigt ne može biti ugrožen i zato je postavio obrambene položaje uz rijeku Almu gotovo 2 km od obale, odmah istočno od sela Almatamack. Između Almatamacka i Telegraph Height stavio je četiti bataljuna iz pukovnja Brest i Belostok, dok je pukovnja Tartutin bila u rezervi. Telegraph Height je branila pukovnja Borodin, zajedno s dvije topovske baterije, a pukovnja Moskva je bila u rezervi. Sve vojne jedinice zapadno od poštanske ceste su bile pod zapovjedništvom generala V. I. Kiriakova. Vinogradi sa sjeverne strane rijeke su bili uklonjeni kako ne bi mogli služiti kao zaklon saveznicima. Knez Menšikov je bio toliko uvjeren u pobjedu da je dopustio gledateljima iz Sevastopolja da dođu na Telegraph Height i promatraju bitku.⁸

Saveznici su s druge strane, na svojem desnom krilu imali 37.000 francuskih i turskih vojnika i 60 topova na raspolaganju, te su imali potporu parnih ratnih brodova, dok je na lijevom krilu bio Raglan sa 26.000 vojnika (uključujući i 1.000 konjanika) i 60 topova, ali bio je predaleko da mu brodovi pomognu, i imao je najveći dio ruske vojske pred sobom. Francuzima je plan bio idući. Dvije bridage iz 2. divizije pod zapovjedništvom Bosqueta su trebale ići prema ruskim položajima uz more. Lijevo od Bosqueteovih snaga, Canrobertova 1. divizija trebala se popeti uz brda i krenuti prema Telegraph Height, dok

4 John SWEETMAN, *The Crimean War*, Osprey Publishing, Botley, Oxford, 2001., str. 37.

5 John SWEETMAN, *The Crimean War*, str. 38.

6 Isto, str. 39.

7 Isto, str. 38.

8 Isto, str. 39.

je 3. Divizija, kojom je zapovijedao princ Napoleon-Jerome, carev nećak, trebala napasti Telegraph Height izravno. Foreyeva 4. divizija trebala je pružiti potporu Napoleonu ako i kada mu zatreba. Lord Raglan trebao je čekati da Francuzi osvoje Telegraph Height prije nego što on sam krene na glavninu ruske vojske.⁹

U 11 sati i 30 minuta savezničke snage su stale 2.4 km od obale rijeke Alme. Brodovi sa mora su počeli pucati po ruskim položajima u podne. Francuzi su krenuli na ruske položaje ali je teška topovska paljba s ruske strane usporavala njihov napredak. Nakom sat i pol saveznici nisu došli do uvisine Telegraf. Raglanove snage su bile izložene topovskoj paljbi i zato je naredio napad u 15 sati. Raglan je sa svojim snagama prešao rijeku zapadno do Bourliuka. Laka brigada je zauzela Great Redoubt (obrambeni položaj u podnožju Kourgane Hill), a Raglan je počeo napadati ruske snage na brdu Kourgane. To brdo su Britanci zauzeli u 16 sati i 30 minuta, a u međuvremenu su i Francuzi zauzeli uzvisinu Telegraf. Bitka je bila gotova.¹⁰ Na mjestu gdje su se nalazili gledatelji iz Sevastopolja pronađeni su šesiri i suncobrani koji su bili ostavljeni u žurbi kada su se francuske snage počele približavati.¹¹ Ruske snage su poražene i savezničke su snage nastavile svoj put prema Sevastopolju. Saveznički zapovjednici su odlučili napasti Sevastopolj s južne strane jer tamo još nisu bile dovršene pripreme za obranu. Zbog toga su savezničke snage prošle pokraj istočnog boka Sevastopolja i uspostavile svoj tabor na polukružnim uzvisinama južno od grada.¹²

Opsada je započela 8. listopada 1854. Saveznici su uspostavili dva korpusa, prvi je bio „corpus of siege“ koji je imao zadatak napasti ruska utvrđenja, a drugi je bio „corpus of observation“ koji je imao zadatak čuvati saveznicima desno krilo od napada velike ruske vojske koja je izašla iz Sevstopolja 25. rujna. Menšikov je znao kako pobjedu neće ostavariti ako se bude držao u defenzivi. Samo pobjeda na otvorenom polju bi mogla prekinuti opsadu Sevastopolja. Do prvog savezničkog bombardiranja je došlo 17. listopada.

Ruska kopnena vojska je 25. listopada, pod zapovjedništvom generala kneza Aleksandra Sergejeviča Menšikova, napala britansku vojsku. Cilj je bio proboj kroz slabo branjene britanske linije u namjeri da se zauzme grad Balaklava, glavni britanski stožer i opskrbna luka. U Balaklavi se nalazilo oko 4.500 vojnika, dok je Menšikov, čija se vojska nalazila sjeverno od rijeke Tcharnaye, imao na raspolaganju 20.000 pješaka, 3.400 konjanika, 2.300 topnika i 78 topova. Osvajanjem glavne opskrbne luke bi onemogućilo saveznicima dopremu hrane i naoružanja, a sama vojska bi se našla zatvorena između ruske vojske i samog grada Sevastopolja. Južno od rijeke Tcharnaya nalaze se Fedioukine Hills, a južno od tih brda se nalaze Woronzov Heights, a između njih se nalazi ravnica koja je nazvana North Valley. Na Worozonov Heights postavljeno je šest obrambenih položaja koje su držali turski vojnici. Ti položaji su nadzirali cestu Worozonov koja je povezivala Jaltu i Sevastopolj, a i čuvala pristup South Valley (južnoj dolini), koja je vodila prema Balaklavi. Sat vremena prije zore iz prvog obrambenog položaja je primljen signal kako se ruske postrojbe kreću prema njima. Konjanička divizija pod zapovjedništvom Lucana, koji se zajedno sa svojim stožerom i pukovnikom Lordom Geomeom Pagetom, privremenim zapovjednikom lake konjice koji je mjenjao Cardigana u njegovoj odsutnosti, kretala

9 Isto, str. 40.

10 Isto, str. 42.

11 Isto, str. 39.

12 Isto, str. 42.

se južnom dolinom kada je primljen signal o kretanju ruskih snaga.¹³

U prvoj fazi bitke Rusi su zauzeli prva tri obrambena položaja koje su držali Turci. Lucan je poslao satnika Charterisa da upozori Lorda Raglana o napredovanju ruskih snaga. U 7 sati Raglan je bio na Sapoune Ridge odakle je vidio cijelu dolinu i tako kretanje neprijateljskih snaga. Raglan je stavio 3. diviziju u stanje pripravnosti, a 4. diviziji pod zapovjedništvom Cathcarta je naredio da krene cestom Woronzov u sjevernu dolinu, dok je Cambridgeova 1. divizija trebala krenuti u južnu dolinu. Raglan je također naredio konjaničkoj diviziji da se smjesti zapadno od šeste obrambene točke jer su bili previše izloženi mogućem napadu. Ta naredba je u povijesti pozanta kao „Prva naredba“.¹⁴

U 8:30 započela je druga faza bitke za Balaklavu. Dok se sjevernom dolinom prema zapadu kretalo 2.300 ruskih konjanika i 26 topova, odred od 400 vojnika se kretao južnom dolinom prema selu Kadikoi, sjeverno od Balaklave. Oni su bili zaustavljeni od strane 700 britanskih i 1.000 vojnika, i topovske baterije pod zapovjedništvom satnika G. M. Barkera. Izvedena akcija je nazvana „The Thin Red Line“. Do 9 sati druga faza bitke je završila, a rezultat je bio izjednačen.¹⁵

Tada je Raglan izdao svoju „Drugu zapovjed“. Lucanu je naređeno da pošalje osam konjičkih eskadrona iz divizije draguna u pomoć Turcima. Scarlett je zapovjedao ovim jedinicama, ali prije nego što je krenuo „The Thin Red Line“ je zaustavila rusko napredovanje, ali glavna sila od 2.000 ruskih teških konjanika je krenula prema njegovom položaju. Iz nerazjašnjenih razloga Scarlettove snage, unatoč brojčanoj inferiornosti, potjerale su brojniju rusku vojsku prema Woronzov Heights. Raglan je vidio kako se konjaništvo povlači i ostavlja pješništvo i topničke položaje izloženima. Ruski položaji su slabili. Vrijeme je bilo za odlučujuću akciju. Raglan izdaje „Treću zapovjed“ (u 10:15) u kojoj naređuje Lucanu da iskoristi konjaništvo i iskoristi bilo koju priliku kako bi vratio Woronzov Heights, koji je trebalo napasti s dvije strane, tj. u južnoj i sjevernoj dolini. Također je trebao dobiti dodatnu potporu pješništva koje je ranije poslano. Lucan je teško konjaništvo zadržao u južnoj dolini dok je lako konjaništvo poslao u sjevernu dolinu, ali pješništvo je kasnilo i do 10:30 nije bilo na bojištu. Raglan je vidio sa svojeg položaja kako se Rusi spremaju odvući zarobljene topove s obrambenih položaja, a pješništvo još nije došlo. Stoga u 10:40 izdaje sudbonosnu „Četvrtu zapovjed“ u kojoj naređuje da se pod svaku cijenu spriječi Ruse da odvuču topove. Tu naredbu je odnio Lucanu satnik L. E. Nolan. Što se točno dogodilo između Nolana i Lucana tada ne zna se, ali uskoro je došlo do događaja koji je obilježio bitku za Balaklavu.¹⁶ Vrhunac bitke za Balaklavu je bio slavni juriš lake konjice, „The Charge of the Light Brigade“, koji je katastrofalno završio. Malo poslije 11 sati Cardigan je poveo 673 ljudi zajedno s Nolanom, koji je dobio dopuštenje da ide s njima, kroz dva kilometra dugu dolinu u juriš koji je ovjekovječio engleski pjesnik Tennyson. Nakon 20 minuta ostaci lake konjice su se vratili. 115 ljudi je poginulo, 247 je teško ranjeno, 475 konja je ubijeno, a 42 su ranjena. Lucan je ranjen dok je vodio napad teške konjice koji je trebao pružati potporu, Nolan je ubijen na samom početku juriša dok je ispred Cardigana vrtio svojom sabljom u zraku. Nije jasno što je s tim mislio postići. Vjeruje se kako je pokušavao skrenuti laku konjicu i tako izbjeći rusko topništvo, ali to još uvijek ostaje tema

13 Isto, str. 52.

14 Isto, str. 53.

15 Isto, str. 53.

16 Isto, str. 54.

rasprava. Raglan je optužio Cardigana za ovu katastrofu, ali on je upućivao na naredbu Lucana, svojeg nadređenog. Lucan je s druge strane optužio Nolana, koji se nije mogao braniti.¹⁷ U međuvremenu su došle dvije pješadijske divizije koje su samo izmijenile paljbu s Rusima tokom poslijepodneva. Rusi su zadržali svoje položaje na Woronzov Heights i odvukli su topove. Rusi su ostvarili taktički uspjeh, ali Britanci su i dalje zadržali svoje položaje u Balaklavi. Raglan je mogao tvrditi kako je ostvarena pobjeda, ali malo ljudi je tako mislilo. Što se tiče javnosti, juriš lake konjice je bio bitka za Balaklavu, a to je završilo katastrofalno. Britance je ta bitka koštala 480 vojnika i časnika.¹⁸

Rusi nisu odustali te su ponovno pokušali 5. studenog napasti britanske snage i slomiti ih. Ova bitka, u povijesti poznata kao bitka kod Inkermana, je završila skupom pobijedom saveznika. Knez Menšikov je želio osvojiti plato Inkerman i time poremetiti komunikaciju između savezničke vojske i Balaklave. Njegov plan je uključivao golemu silu od 57.000 vojnika i 222 topa, koja je trebala biti podjeljena između više zapovjednika koji su trebali slijediti točne upute i smjerove kretanja kako bi cijela operacija bila uspješna.¹⁹ Za Ruse je bitka bila osuđena na propast od samog početka zbog loše organizacije i vodstva, i promjene planova u zadnji trenutak. Zapovjednici nisu obavljali svoje zadatke u zadanom vremenu, te je bilo zastoja kod prijelaza rijeke Tchernaya jer je most bio oštećen. U samu zoru zbog velike količine kiše koja je pala te noći nad cijelim platoom se nadvila gusta magla koje je skrivala rusku vojsku, ali sa razilaženjem su saveznički zapovjednici vidjeli kako se nalaze u teškom položaju. Magla se nije u potpunosti razišla i stoga se nije moglo znati gdje se nalaze neprijateljski vojnici. Vojnici su se skupili u manje grupe i kretali se poljima dok ne bi naletili na neprijatelje. Tokom jutra su se odvijali krvavi sukobi. Britance je spasila samo pojava francuskih vojnika koji su okrenuli situaciju na stranu saveznika. Kad je sve završilo 10.729 Rusa je bilo ubijeno (uključujući i ruskog generala Simonova). Britanci su imali 2.357 žrtava (od toga ih je 597 ubijeno, uključujući 39 časnika, od toga dva generala), a Francuzi su imali 1.743 žrtve (175 mrtvih, uključujući i 25 časnika).²⁰

Borbe su se nastavile tijekom zimskih mjeseci kada su logistički, prijevozni i sanitarni problemi postali bolno očiti. Teškoće s kojima su se vojnici, koji su bili u rovovima ispred Sevastopolja, morali susretati nisu bile poznati široj javnosti. Ali zahvaljujući ratnim izvjestiteljima i fotografijama britanska javnost je bila upoznata i šokirana sa teškim uvjetima u kojima su se vojnici nalazili. Ovo je dovelo do zahtjeva javnosti za reformama zdravstvene skrbi, do slanja Florence Nightingale na front i prihvaćanja medicinskih sestara na bojnopolju.

Tijekom ranih mjeseci 1855. godine najveća ofenziva, osim same opsade Sevastopolja, je bio ruski pokušaj uništavanja turskih snaga kod Eupatorije 17. veljače 1855. I taj napad je bio neuspješan. Tog istog mjeseca su Francuzi dobili pojačanja i tako formirali drugi korpus koji je štitio desno krilo, i zbog toga su Britanci mogli usmjeriti sve svoje snage prema Sevastopolju, točnije prema glavnoj utvrdi koju su zvali Great Redan²¹. Rusi

17 Isto, str. 55.

18 Isto, str. 56.

19 Isto, str. 57.

20 Isto, str. 60.

21 Franc. Redan znači zub. Taj naziv se koristio za utvrde koje su bile u obliku slova V. Tijekom opsade Sevastopolja to je bila glavna obrambena točka cijelog grada.

su tijekom veljače i ožujka napadali savezničke položaje, a 9. travnja 1855. saveznici su započeli sa drugim velikim bombardiranjem Sevastopolja. Ovo bombardiranje je trajalo deset dana i unatoč tome što je uzrokovalo veliku štetu nije previše pomoglo jer su Rusi danonoćno radili na popravcima utvrđenja. Treće bombardiranje je počelo 6. lipnja, a četrto 17. lipnja kao priprema za napad na Redan i Malakov što je završilo katastrofalno.

Posljednji neuspjeli pokušaj Rusa da prekinu opsadu Sevastopolja dogodio se 16. kolovoza 1855. U povijesti je upamćen kao bitka na Crnoj rijeci. Saveznici su idućeg dana započeli sa bombardiranjem koje je trajalo deset dana, a iduće bombardiranje je trajalo od 5. do 8. rujna 1855. Saveznici su iznenadili Ruse time što su napali u podne 8. rujna, i što su Francuzi zauzeli Malakov. Britanci su napali Veliki Redan, ali su bili odbijeni tri puta. Rusi su shvatili uzaludnost nastavljanja sa otporom te su u noći tog istog dana napustili Sevastopolj. Savezničko okupiranje Sevastopolja je bila posljednja velika ratna operacija u Krimskom ratu, koji nije svugdje završio u isto vrijeme. Borbe su kod Kinburna i na području Karsa trajale do listopada i studenog te godine.²² Iako je Krimski poluotok bio glavna pozornica cijelog rata, ratne operacije su se pokretale i na području Baltičkog mora, Tihog oceana i Bijelog mora.

BALTIČKA, PACIFIČKA I BJELOMORSKA BOJIŠNICA

U povijesti Krimskog rata ove bojišnice se ne spominju često jer nisu imale tako veliku važnost kao krimska bojišnica, ali na tim su se područjima odvijale ratne operacije koje su bile dio Krimskog rata i zato su vrijedne spominjanja.

Nakon što su Rusi napali Tursku, Britanija i Francuska su poslale svoje flote i vojske na Crno more kako bi održale ravnotežu moći u Europi. U isto vrijeme je britanski vice-admiral Sir Charles Napier imenovan zapovijednikom baltičke flote koja je sakupljena u vrlo kratkom vremenu. Otplovio je prema Baltičkom moru 10. ožujka 1854. Dok su se britanske i francuske ekspedicijske snage okupljale u Turskoj, Napier je imao naredbe da zatvori Baltik, zaštiti dansko i švedsko brodogradilište i izvjesti o mogućnosti napada na utvrđene ruske luke.²³

Rat je bio objavljen 28. ožujka 1854., a Napier je došao ispred Finskog zaljeva 17. travnja sa flotom od petnaest brodova. Na tom položaju je ostao do svibnja kada se vrijeme poboljšalo i kada je bilo moguće izvidjeti ruska utvrđenja kod Hangoa and Sveaborga. Utvrđenja su bila prejaka za topove njegovih brodova i zato ih nije napao. Ostavio je dio flote kod Sveaborga, a sam je otplovio do Kronstadta gdje je došao 26. lipnja. U luci je bilo usidreno trideset ruskih brodova. Nakon izviđanja utvrđeno je kako se samo brodovi s plitkim dnom mogu približiti lučkoj utvrdi.²⁴

Napier je otplovio prema Sveaborgu gdje je dobio vijest kako će francuska vojska od 10.000 vojnika i 10 topova biti prebačena na britanskim brodovima kako bi napala ili Sveaborg ili Bomarsund, koji je čuvao ulaz u veliku luku na Alandu. Odlučeno je kako će se napasti Bomarsund. Dana 8. kolovoza 1855. kontingent kraljevskih marinaca, inženjera

22 Harold E. RAUGH, *The Victorians at war*, str. 113.

23 Isto, str. 44.

24 Isto, str. 45.

i brigada francuskih vojnika se iskrcalo sjeverno od Bomarsunda, dok je većina francuske vojske bila iskrcana južno. Saveznici su počeli bombardirati utvrdu 13. kolovoza i ubrzo je pala. Ali ta pobjeda nije imala veliki utjecaj na sveukupne vojne operacije. Napier je želio nastaviti s vojnim operacijama ali su se Francuzi počeli povlačiti 4. rujna. Britanci su održali blokadu Finskog zaljeva do listopada kada su se povukli u luku Spithead. Napier je uklonjen sa položaja zapovjednika flote.²⁵

Ratne operacije na Baltiku su nastavljene u ožujku 1855. Britanskom flotom je zapovijedao admiral Sir James W. D. Dundas. Sa sobom je vodio kontingent francuskih vojnika. Imao je zadatak blokirati ruske luke Revel, Aland, Hango, Sveaborg, i Kronstadt. Kada je britanska flota došla do Kronstadta admiral Dundas je vidio kako su ruska utvrđenja pojačana tijekom zimskih mjeseci i nije bio uvjeren da bi mogao uništiti tu utvrdu. Britanska flota je nastavila sa blokadom Finskog i Botnijskog zaljeva nastojeći spriječiti izlazak ruskih brodova na otvoreno more. Dundas je bombardiranjem uništio ruske utvrde kod Svstholma i Frederikshama. Anglo-francuska flota je počela bombardirati Sveaborg 9. kolovoza 1855. Dva dana Dundas je izvijestio kako je na Sveaborg bilo ispaljeno 1.100 tona topovskih kugli i kako je cijela pomorska baza uništena. Ova pobjeda je samo podigla moral jer u cjelokupnom sukobu nije bila važna. Flota se povukla u studenom jer se zima približavala, a zbog potpisivanja mira u veljači 1856. flota nije ponovno isplovila.²⁶

Na Pacifiku su se vojne operacije vrtile oko ruske dalekoistočne pomorske baze Petropavlovsk na poluoatku Kamčatka. Anglo-francuska flota od šest brodova pod zapovjedništvom kontraadmirala Davida Pricea je nastojala uloviti skupinu ruskih brodova, među njima frigatu Auroru, prije nego što stignu u luku Petropavlovsk. Brodovi su stigli u luku, a Britanci i Francuzi su stigli 29. kolovoza 1854. Pripremao se napad na luku, ali prije nego što je operacija započela David Price se ubio upucavši se u glavu. Ovo nije zaustavilo operaciju, ali dogodila se tragedija. Brodovi su slučajno počeli pucati po francuskim vojnicima koji su se iskrcali na obalu, a drugi pokušaj iskrcavanja je bio neuspješan jer su Francuze iz zasjede napali Rusi. Flota se povukla 5. rujna 1854. Vijesti o ovom neuspjehu su došle do Europe nekoliko mjeseci kasnije.²⁷

Tokom 1855. godine Pacifikom su djelovale tri britanske bojne skupine brodova. Prva je bila pod zapovjedništvom kontraadmirala Henrya W. Brucea koja je djelovala na sjevernom Pacifiku. Druga je bila pod zapovjedništvom admirala Sterlinga i djelovala je u Kineskom moru, a treća je formirana u Hong Kongu i bila je pod zapovjedništvom komandora Elliota. Niti jedna od ovih bojnih skupina nije postigla ništa značajno u cjelokupnom sukobu.

Britanci su radili samo manje blokade na Bijelom moru. U srpnju 1854. su poslana tri broda u Bijelo more. To su bili Eurydice, parni brod sa 26 topova, korveta Brisk, s 16 topova, i Miranda. Ovi brodovi su bombardirali Kolu u sjevernom Laplandu, a zatim uplovili u Bijelo more u kolovozu iste godine. Tamo su bombardirali otok Solvetski, u zaljevu Onega. Ovi brodovi su tijekom provođenja blokade zaustavili preko 300 brodova i pregledali ih u nadi kako bi mogli uzeti robu koja se smatrala zakonitim ratnim plijenom.²⁸

25 Isto, str. 45.

26 Isto, str. 45.

27 Isto, str. 260.

28 Isto, str. 340.

ZAVRŠETAK RATA I PARIŠKI MIR

Sevastopolj je unatoč žestokim napadima francuskih i engleskih snaga izdržao jedanaest mjeseci, perciznije od listopada 1854. do rujna 1855. Razlog tome nije bilo samo zato što je ruskom obranom zapovijedao sposoban general nego i epidemija kolere koja je u taborima Francuza i Engleza odnula više života nego samo ratovanje. O ozbiljnosti te epidemije svjedoči činjenica kako je nekoliko generala izgubilo svoje živote zbog te bolesti. Situacija se promijenila nakon što je umro ruski car Nikola I. u ožujku 1855., a naslijedio ga je Aleksandar II. (1855. – 1881.) koji je počeo provoditi drugačiju politiku. Sevastopolj je ubrzo bio, a Napoleon III., izmoren ratom, predložio je Englezima neka prekinu s ratnim operacijama.

To je dovelo do kongresa u Parizu (veljača – ožujak 1855.), na kojem su sudjelovale i zaraćene strane i druge velike europske sile koje nisu aktivno sudjelovale u ratu. Pariški mir je sklopljen 30. ožujka 1856. čime je službeno završio rat. Ruske ambijacije su propale te su joj nametnute sankcije. Osmansko Carstvo svojom odlukom o izjednačavanju kršćanskih i muslimanskih podanika slomilo je veliko rusko ideološko oružje. Osim toga, Crno more je neutralizirano odlukom kojom se Rusiji zabranilo stvaranje naoružane flote. Kao i rijeka Dunav, ono je otvoreno za slobodnu trgovačku plovidbu.²⁹ Prijašnja odluka o zatvaranju Bospora i Dardanela ratnim brodovima je potvrđena, Rusija se morala odreći protektorata nad Moldavijom i Vlaškom, te je Moldaviji morala prepustiti ušće Dunava i dio Besarabije, a Otomanskom Carstvu je zajamčen teritorijalni integritet. Britanija je bila zabrinuta za svoje azijske kolonije i zbog toga je tražila da se Rusiji nametnu teški uvjeti mira. Rusija se iz tog razloga morala pod vlašću Aleksandra II. privremeno odreći svoje ekspanzionističke politike i okrenuti se unutarnjem uređenju i reformama, ali četrnaest godina nakon Pariškog mira Rusija se ponovno okrenula ekspanzionizmu.

Pariškim kongresom je zavorena jedna od faza Istočnog pitanja, ali uz to imao je i još jednu posljedicu. Sudjelovanje grofa Camilla Cavoura, sardinijskog predsjednika državnog savjeta, označio je preokret i u povijesti uspona pojedinih naroda.³⁰

Krimski rat je po broju izgubljenih života bio vrlo krvav rat. O tome svjedoče svi podaci. Velika Britanija je na Krim poslala 111.313 časnika i vojnika, od kojih je 4.774 umrlo u borbama, a 16.323 od bolesti. Francuzi su izgubili preko 30.000 časnika i vojnika od njih 300.000 poslanih na Krim, dok je Pijemont od svojih 15.000 poslanih vojnika i časnika izgubio 2.050. Pretpostavlja se kako su Turci u cjelokupnom ratu izgubili oko 140.000 vojnika, a Rusi oko 110.000.³¹

Za Britance ovo je bio jedini veliki sukob u kojem su sudjelovali između 1815. i 1914. godine. Po prvi puta su se u borbi koristila napredna oružja, među njima spoj puške i muškete (brit. rifled muscet) i Minié puška, što je potaklo daljnji razvoj oružja i prebacilo taktičku prednost sa napadača na branitelja. Britanci su uspostavili vojnu željeznicu, a korištenjem telegrafa uspostavila se gotovo izravna veza između vlade u London i zapovjednika na bojišnici. Telegraf je također omogućio ratnim izvjestiteljima redovito izvještavanje o užasima sa bojišnice. Nakon smrti vojvode od Wellingtona 1852. godine, prije

29 Slaven BERTOŠA, *Svjetska povijest modernog doba (XIV.-XIX. stoljeće)*, Profil International, Zagreb, 2004., str. 373.

30 Slaven BERTOŠA, *Svjetska povijest modernog doba*, str. 373.

31 Harold E. RAUGH, *The Victorians at war*, str. 113

izbijanja Krimskog rata, nije došlo do velikih reforma u vojsci. Ali logistički, medicinski i administrativni nedostaci britanske vojske, kao i nesposobnost starijih generala u ovom ratu je postala bolno očita što je u idućim godinama dovelo do znatnih reformi.³²

FLORENCE NIGHTINGALE

Florence Nightingale je bila zalagateljica za poboljšanje sanitarnih uvjeta unutar britanske vojske tijekom Krimskog rata (1853.-1856.), točnije u glavnoj bolnici Scutari, i cijeloj Britaniji.

Rođena je 12. svibnja 1820. u Firenci u Italiji, u imućnoj obitelji. Kad joj je bilo sedamnaest godina rekla je kako ju je Bog predodredio za neko dobro. Odbila je mnoge prosee, unatoč protivljenju njezine majke, te je sa dvadeset i pet godina odlučila postati medicinska sestra. Njezini roditelji su se protivili jer takvo zanimanje nije bilo dostojno njezinog društvenog položaja.

U Londonu je sreća Elizabeth Blackwell, prvu ženu liječnicu iz Amerike. Ovaj sastanak je dodatno povećao odlučnost Florence Nightingale, i 1851. godine njezin otac joj je dopusito da se obrazuje za medicinsku sestru. Nakon studija u Njemačkoj, Florence je obavljala dužnost nadzornice u bolnici za žene invalide u Londonu.³³

Britanija se uključila u Krimski rat 1854. godine. Te godine 20. rujna došlo je do bitke kod Alme u kojoj je poginulo tri tisuće vojnika, većinom britanskih. Zdravstveni sistem koji je britanska vojska tada imala nije bio dovoljan za zbrinjavanje tako velikog broja ranjenika, kao ni za epidemiju kolere koja je izbila dva mjeseca ranije. Britanska javnost je saznala za te užase čitajući članke novina „The Times“. Florence Nightingale je pročitala članke o sremotnim zdravstvenim uvjetima, te se dobrovoljno javila kako bi organizirala zdravstvenu službu na Krimu. Britanska vlada je prihvatila njezini prijedlog, te je imenovala nadzornicom ženskog medicinskog službeničkog kadra (Female Nursing Establishment) pri britanskoj glavnoj bolnici u Turskoj. Došla je u Tursku u studenom 1854. godine s još trideset osam medicinskih sestara. Vojnici i časnici britanske vojske imali su podvojene reakcije na njezin dolazak. Nekima je bilo drago što je poslana, dok drugima nije bilo drago to što je ona imala izravnu vezu sa ministrom rata.

Čim je došla bacila se na posao poboljšanja sanitarnih uvjeta u bolnicama. Naredila je redovito pranje posteljina i prekrivača, zaposlenici bolnice su dobili higijenske naputke kojih su se morali pridržavati, i poboljšana je prehrana pacijenata. Također je organizirala sanitarnu službu u Skutari. Dodatni „kontingenti“ medicinskih sestara su došli u Tursku i služili na Krimu, ali Florence Nightingale im nije bila nadležna.

Svojim početnim pothvatima, kao i uspješnom manipulacijom medijima i utjecajnim osobama, stekla je ugled sveprisutne „Dame s svjetiljkom“ koja je neprestalno obilazila pacijente u bolničkim odjelima. Iz rata se vratila kao junakinja. Nakon rata je sudjelovala u stvaranju Sanitarne Komisije 1857. godine, i poboljšanju higijenskih uvjeta u barakama. Ostatak života je provela zalažeći se za stalno poboljšanje zdravstvenih uvjeta i za prava žena. Godine 1895. je oslijepila. Umrula je 13. kolovoza 1910. u Londonu.³⁴

³² Isto, str. 113.

³³ Isto, str. 244.

³⁴ Isto, str. 245.

ZAKLJUČAK

Krimski rat se vodio kako bi se spriječilo uništavanje Turskog Carstva koje je već dugo vremena bilo na izdisaju. Rusi su željeli uništiti državu, pripojiti njezine zemlje svojem teritoriju, i najvažnije, kontrolirati izlaz na Sredozemlje. Francuska i Engleska su pod izlikom održavanja ravnoteže sila u Europi stale na stranu sultana i tako započele najveći sukob od vremena Napoleonskih ratova.

Sukob je službeno izbio zato što su se Francuzi i Rusi borili oko toga tko će dobiti kontrolu nad svetim mjestima. Istina je bila kako su Britanija i Francuska željele spriječiti Ruse u ugrožavanju njihovih trgovačkih putova s Indijom i poslovnih interesa s Turskom.

Rat koji je trajao tri godine i odnio stotine tisuća života vodio se na više pozornica, na najvažnijoj, krimskoj, ali i na sporednim bojišnicama kao što su Baltik, Pacifik i Bijelo more. Suvremenici su zvali taj rat „ruski rat“ ili „rat protiv Rusije“, ali tokom vremena zaboravljene su sporedne bojišnice i jedino je krimska ostala u sjećanju, i prema njoj je rat nazvan „Krimskim ratom“.

Ovaj rat je poseban po tome što su po prvi put ratni izvjestitelji pružili detaljne opise bitaka, a izum fotografije je omogućio memoriranje pojedinih trenutaka, uspjeha, tragedija i užasa rata za vječnost. Ovaj rat je u zemljama koje su se borile prouzrokovao mnoge promjene. U Britaniji je rat doveo do reformi sanitarne službe i do reorganiziranja vojske koja nije vidjela veće promjene od vremena Napoleona. Rusija se na desetljeće i pol morala okrenuti prema unutrašnjosti gdje je novi car Aleksandar II. započeo sa reformama koje su uključivale ukidanje kmetstva i industrijalizaciju zemlje. Kada je izbio francuko-pruski rat 1870. godine Rusija je iskoristila situaciju i ponovno se okrenula ekspanzionizmu. Pomorske baze su obnovljene, a crnomorska flota je ponovno oživljena.

LITERATURA

- Slaven BERTOŠA, *Svjetska povijest modernog doba (XIV.-XIX. stoljeće)*, Profil International, Zagreb, 2004.
- Povijest*, sv. 14, *Industrijalizacija i nacionalne revolucije (1848.-1871.)*, Europapress holding, Zagreb, 2007.
- Harold E. RAUGH, *The Victorians at war, 1815–1914: an encyclopedia of British military history*, ABC-CLIO, Inc., Santa Barbara, 2004.
- John SWEETMAN, *The Crimean War*, Osprey Publishing, Botley, Oxford, 2001.

Ivan Peroš:

THE CRIMEAN WAR

Summary

The Crimean war represents the first major conflict of the most powerful European forces since the Napoleon wars. It is a war in which new weapons and tactics were introduced. The war, which officially started due to a conflict between France and Russia over the jurisdiction of sacred places, was actually led to preserve the trade interests of Great Britain and France in the eastern Mediterranean. They disliked the possibility of Russian forces destroying the Ottoman Empire which would enable them to take control of the Bosphorus and the Dardanelles. This is why France and Britain promised an already decaying Turkish Empire, or, as Nikola I called it, "Bosphorus patient", military aid in case of a Russian attack. The attack occurred when Russian forces entered Wallachia and Moldavia. Turks declared war on October 23, 1853, which officially triggered the Crimean war, named after its main battlefront. The war was led on multiple fronts, but only the most important and the bloodiest one is remembered. The Russians were initially more successful due to their technical superiority over the weaker Turkish Empire, but at the beginning of the following year, the landing of the strong British and French corps on the Crimean peninsula initiated the assault on the main Russian port in the Black Sea, Sevastopol. Over the next two years, numerous battles took place in this area; the most famous ones were the battle of Alma, the battle of Inkerman, the battle for Balaklava and the battle on the river Tchernay. Through these battles, the Russians tried to break the siege of Sevastopol, but all in vain, and, after numerous losses and severe shelling of the city, Russian commander Manshikov was forced to abandon the city which ended the battle. The war officially ended on March 30, 1856, with the signing of the peace treaty in Paris, which forced Russians to forfeit the territories they had acquired during the war and to cease the renewal of their fleet on the Black Sea which would further endanger the Ottoman Empire. These terms brought the Russian imperial politics to a halt until 1870, when Russia, due to European preoccupation with the Franco-Prussian war, cancelled the terms of the Peace in Paris, rebuilt Sevastopol and resurrected its fleet on the Black Sea.